

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

6 - 2014

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 6

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef

Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*

Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*

Dr. Amy Bogaard, *Oxford University*

Dr. Adina Boroneanț, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*

Dr. Steve Mills, *Cardiff University*

Dr. Cristian Schuster, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Mădălina Dumitru

Consultanți: Steve Mills (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: vas ceramic pictat cu grafit, descoperit la Vitănești 'Măgurice', eneolitic (Gumelnița), colecția Muzeului Județean Teleorman, desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Revistă editată cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

©Toate drepturile asupra acestui număr sunt rezervate Muzeului Județean Teleorman

IN MEMORIAM

Dr. VASILE BORONEANȚ (1930 - 2014)

Preot IOAN SPIRU (1914 - 1995)

*Pentru contribuțiile aduse la cercetarea
arheologică în județul Teleorman*

SUMAR
CONTENTS

Monica MĂRGĂRIT, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA Prelucrarea oaselor de ovi-caprine în nivelul Starčevo-Criș I din așezarea de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș')	
<i>Processing of Ovis Aries/ Capra Hircus bones from the Starčevo-Criș I level at Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș') settlement</i>	7
Adrian BĂLĂȘESCU Fauna de la Măgura 'Buduiasca' (cultura Vădastra)	
<i>Neolithic fauna from Măgura 'Buduiasca' (Vădastra culture)</i>	19
Ana ILIE, Florin DUMITRU Reprezentări zoomorfe eneolitice din colecțiile Complexului Național Muzeal 'Curtea Domnească' Târgoviște	
<i>Chalcolithic zoomorphic representations from the National Museum Complex 'Royal Court' Târgoviște</i>	31
Camelia - Mirela VINTILĂ Tipuri de locuințe, materiale și tehnici de construcție neo-eneolitice în câmpia Bucureștiului	
<i>Neolithic dwelling types, building materials and dwelling techniques in the Bucharest Plain</i>	51
Cristian SCHUSTER, Cristian Eduard ȘTEFAN, Pavel MIREA Zur Endbrozezeit im Vedea - Tal	
<i>Asupra bronzului final din valea Vedei</i>	71
Pavel MIREA Cetatea de la Cervenia. O fortificație la confluența râurilor Vedea și Teleorman	
<i>The fortress of Cervenia. A fortified settlement at the confluence of the Vedea and Teleorman Rivers</i>	95
Camelia-Mirela VINTILĂ, Elena-Florentina GAVRILĂ, Theodor-Aurelian IGNAT Două locuințe din sec. VI-VII descoperite în situl București 'Dămăroaia'	
<i>Two dwellings from the VI-VII centuries at București 'Dămăroaia'</i>	105
Alin FRÎNCULEASA, Valentin DUMITRAȘCU Studiu arheozoologic al faunei din așezarea din mileniul I p.Chr. de la Belciug (jud. Prahova)	
<i>Archaeozoological study of fauna from the first millennium AD settlement at Belciug (Prahova county)</i>	127
Bogdan CIUPERCĂ Observații asupra unor topoare de luptă din colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova	
<i>Notes on two battle axes from the Prahova County Museum of History and Archaeology collections</i>	143
Cătălina DĂNILĂ Pictura cu grafit - o abordare experimentală	
<i>Graphite paint - an experimental approach</i>	151

CETATEA DE LA CERVENIA.

O FORTIFICAȚIE LA CONFLUENȚA RÂURILOR VEDEA ȘI TELEORMAN

Pavel MIREA *

Abstract: *Based on mapping resources, satellite images, analysis of orthophotoplans and field research, this paper presents the methodology that led to the discovery a fortified settlement at Cervenia, south-central Walachia, close to the confluence of the Vedea and Teleorman rivers. Archaeological evidence indicates that it is most likely an Iron Age fortress (dating to the Hallstatt and Geto-Dacian epoch).*

Rezumat: *Analizarea unor hărți militare istorice, a ortofotoplanurilor și a imaginilor satelitare coroborată cu cercetări de teren, a condus la descoperirea unei așezări fortificate în apropierea confluenței râurilor Vedea și Teleormanul, pe teritoriul comunei Cervenia (jud. Teleorman). Materialele arheologice descoperite la suprafață indică, cel mai probabil, existența unei așezări din epoca fierului (Hallstatt și epoca geto-dacică).*

Keywords: *Cervenia; maps; satellite images; orthophotoplans; fortress; Iron Age.*

Cuvinte cheie: *Cervenia; hărți; imagini satelitare; ortofotoplanuri; fortificație; epoca fierului.*

Accesul liber la o serie de surse cartografice, desecretizate în ultimii ani și disponibile în mediul informatic virtual¹, îmbunătățirea rezoluției pe anumite suprafețe din sudul României a imaginilor satelitare din binecunoscutul program Google Earth și accesul la ortofotoplanurile de pe portalul oficial al ANCPPI (Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară) s-au constituit ca importante mijloace în cercetarea arheologică. În rândurile ce urmează vom exemplifica acest lucru printr-o descoperire făcută, înainte de toate cu ajutorul mijloacelor cartografice și fotogrametrice.

Zona de referință se situează la nord de comuna Cervenia, aflată la limita vestică a subunității de relief din cadrul Câmpiei Române cunoscută sub numele de Câmpia Burnazului, în partea central-estică a județului Teleorman, la aproximativ 15 km sud-sud-est de municipiul Alexandria (Figura 1).

Punctul de plecare l-a constituit analiza unor toponime locale, cuprinse pe hărțile armatei române denumite 'Planurile Directoare de Trageri' (PDT, scara 1:20000), mai precis un carou reactualizat în anul 1955². Astfel, în partea de nord a satului, pe terasa înaltă, de est, a râului Vedea, un bot de terasă denumit '**Dealul Cetatea**' este mărginit la nord de '**Valea Cetatea**' (s.n.) (Figura 3). Toponimele au fost reconfirmate și pe harta militară întocmită de Serviciul Geografic al Armatei (scara 1:100000), după ridicări pe teren din anii 1886, 1899, 1902 și retipărită în 1916³ (Figura 4). Considerând că aceste toponime reprezintă o realitate și anume existența unei fortificații ('cetății'), cu ajutorul imaginilor aeriene (ortofotoplanuri) (Figura 5.1, 2) și satelitare (Figura 5.3), s-a ajuns la o interesantă descoperire arheologică. Astfel, la limita de vest a botului de terasă amintit a fost identificată o așezare fortificată. Tradiția locală spune că aici, în timpul stăpânirii otomane, ar fi fost 'cetatea' unui bei. De altfel, satul aflat în vecinătatea nordică, component al comunei Ștorobăneasa, se numește 'Beiu', denumire ce desemnează titlu unui demnitar otoman ce și-ar fi avut reședința acolo⁴.

Fortificația în discuție apare figurată cu semnul convențional consacrat, sub denumirea de 'Ruschische Redoutte', pe harta militară austriacă întocmită la 1790-1791 de către colonelul Specht⁵ (Figura 2). Harta este binecunoscută pentru detaliile prezentate, inclusiv ale unor fortificații de pe actualul teritoriu al județului Teleorman, care au fost identificate și arheologic, atribuite epocii geto-dacice (Zimnicea), epocii romane (Putineiu) sau celei medievale (Frumoasa și Turnu).

Amplasată la cca. 1 km sud-est de actualul punct de confluență al râului Vedea cu Teleormanul, în vecinătatea de vest a DJ 506, la o distanță de cca. 350 m est de râul Vedea, 850 m nord-nord-est de podul de peste râu, de la intrarea în sat, respectiv 860 m nord-nord-vest de biserica din Cervenia, fortificația se găsește într-o poziție strategică, pe un bot de terasă mărginit pe două laturi de pante abrupte, cu posibilitatea de a controla luncile celor două râuri (Figura 6). Aici, Vedea a dezvoltat o terasă primară estică, cu înălțimea de până la 35 m, brăzdată de văi cu lungimi diferite, orientate pe direcția est-vest, printre care 'Valea Beiului', 'Valea Cetatea', 'Valea Gh. Ciobanul', 'Valea

* Muzeul Județean Teleorman, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România; pavelcmirea@yahoo.com

Mare', 'Valea Viei', ș.a., ce sunt erodate permanent de apele meteorice, unele având la bază izvoare. Zona de confluență Vedea-Teleormanul este marcată de o serie de paleocanale, rezultatul activității hidrodinamice a celor două râuri, observându-se o pendulare spre aval a punctului de confluență, astfel încât, la un anumit moment cronologic, acesta s-a aflat chiar în dreptul 'Dealului Cetății' (Figura 5.3-B).

O primă încercare de identificare în teren a fost făcută la 21 iunie 2011, fără a avea la îndemână mijloace de navigație GPS. În plus, la data respectivă, întreaga zonă era puternic înierbată, aici fiind unul dintre islazurile satului, fapt ce a împiedicat observarea vre-unor detalii în teren sau descoperirea unor artefacte.

Cercetările arheologice efectuate în zona comunei Cervenia, cu ocazia unui diagnostic de teren prilejuit de întocmirea studiului arheologic aferent Planului Urbanistic General (PUG) al comunei amintite, au prilejuit o verificare a punctului în discuție, la data de 5 decembrie 2012. Astfel, plecând de la imaginile satelitare, cu 4 puncte ale coordonatelor geografice preîncărcate în aparatul GPS⁶, a fost stabilit amplasamentul sitului în teren, putându-se urmări, cu aproximație perimetrul acestuia. În plus, între timp destinația terenului a fost schimbată, de la izlaz, la teren arabil, iar faptul că acesta era recent arat a înlesnit observațiile și colectarea de artefacte.

Situl propriu-zis, 'Dealul Cetatea', se prezintă sub forma unei incinte triunghiulare, cu laturile de aproximativ 220 x 240 x 320 m, cu o suprafață de cca. 2,6 ha, mărginită la partea de sud-est de sistemul propriu-zis de fortificație - val și șanț de apărare - ce se desfășoară, sub forma unui ușor arc de cerc, de la nord-est spre sud-vest (Figura 5.1-3-A). Atât valul cât și șanțul sunt încă vizibile în teren, pe anumite porțiuni, având înălțimea, respectiv adâncimea, de până la 0,50 m. Pentru realizarea lor, constructorii s-au folosit de configurația naturală a terenului, sistemul de fortificație fiind dispus în prelungirea unei văioage care mărginește la sud-vest botul te terasă.

Despre vechimea acestei fortificații, în stadiul actual al cercetărilor nu se pot face decât presupuneri cu un anumit grad de relativitate. Apartenența la perioada otomană este exclusă, fiind vorba numai de o legendă locală. De asemenea, nu poate fi vorba nici de ceea ce harta Specht denumește a fi o 'fortificație rusească', neexistând elementele unei asemenea încadrări din punct de vedere cronologic⁷. Materialele arheologice au fost descoperite în cantitate relativ mică. Au fost identificate fragmente ceramice tipice celei de-a doua epoci a fierului, respectiv epocii geto-dacice, unele provenite de la vase lucrate la roată, dintr-o pastă omogenă, cu nisip fin ca degresant, de culoare cenușie, arse reducător, fără elemente de decor, altele, de la vase modelată cu mâna, dintr-o pastă cu nisip de diferite granulații, arse oxidant, având brâuri alveolate aplicate. Gradul mare de fragmentare a împiedicat identificarea unor forme, putând decela totuși un fragment de buză de la un vas tip 'fructieră' dar și fragmente ceramice de dimensiuni mari, provenite de la vase de provizii (Figura 9). Alte fragmente ceramice ar putea fi atribuite primei vârste a fierului, respectiv Hallstatt-ului. Sunt provenite de la vase modelate cu mâna dintr-o pastă ce conține ca degresant nisipul în diferite granulații și uneori cioburile pisate, arse atât reducător cât și oxidant. Ca forme posibile menționăm un vas borcan, cu butoni aplicați sub buză sau un altul cu buza îngroșată, decorată cu alveole (Figura 8.2-7).

Situația constatată la Cervenia nu ar fi singulară, fortificații ce datează din ambele epoci ale fierului, deci cu faze succesive de construcție și folosire, sunt cele de la Orbeasca de Sus 'La Cetate' (Moscalu și Beda 1979: 368-70) și Trivalea Moșteni 'La Palancă' (Moscalu și Beda 1979: 361-8), ambele pe râul Teleorman. Prin urmare, putem aprecia, cu titlu provizoriu, că așezarea fortificată de la Cervenia ar fi putut ființa pe perioada sec. VII-VI î.Hr., respectiv cea a sec. IV-III î.Hr., existând posibilitatea ca locuirea să se fie extins și în sec. II-I î.Hr.

Locul pe care s-a întemeiat așezarea a fost însă locuit și în epoci anterioare, astfel că, pe lângă unele fragmente ceramice atipice, preistorice, altele pot fi atribuite, în mod cert, neoliticului. Aceleiași epoci aparține și un fragment de râșniță de piatră (Figura 8.1). Nu au fost identificate, în schimb, alte materiale arheologice și nici elemente constructive din chirpici ars ale valului de apărare așa cum au fost semnalate în cadrul altor fortificații din bazinele Vedei și Teleormanului. De altfel, s-a constatat o prezență relativ mică de materiale arheologice, indicând, mai degrabă, o afectare redusă a nivelului arheologic datorită lucrărilor agricole. Despre caracterul și intensitatea locuirii nu se pot face presupuneri în lipsa unor cercetări arheologice sistematice. Suprafața fortificației de la Cervenia este comparabilă cu aceleora de la Orbeasca de Sus (cca. 2,5 ha), Albești (cca. 2 ha), Râca (cca. 2 ha) și Zimnicea (cca. 2 ha).

În ceea ce privește, în general, descoperirile arheologice de la Cervenia, existau puține date, singurele semnalări ale unor vestigii fiind făcute de către preotul Ioan Spiru într-o lucrare apărută postum și în care se arăta că regiunea a fost cercetată de către Cezar Bolliac și Grigore Tocilescu, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și mai târziu, de către arheologul Nicolae Constantinescu și învățătorul

Gheorghe (Gogu) Dobrescu din comuna vecină, Conțești (Spiru 1996: 30). Erau amintite materiale din neolitic, epoca fierului și epoca medievală timpurie, fără a fi menționate vestigii în punctul 'Dealul Cetății'. Nici în 'Chestionarul lui Alexandru Odobescu' din ultimul sfert al sec. al XIX-lea nu se făcea vre-o referire la punctul în discuție, de-altfel, pentru Cervenia nu era semnalat nimic, în timp ce pentru comuna Ștorobăneasa se menționau doar câțiva tumuli (Odobescu 1871: f. 362-3, 554). Aspectul este oarecum contradictoriu pentru că toate fortificațiile din zona Teleormanului au fost cunoscute, chiar dacă nu s-a putut face o încadrare cronologică corectă la vreme respectivă, și au fost descrise în amintitul chestionar (Țânțăreanu 2011: 233-47).

În ciuda acestei situații, în urma diagnosticului arheologic efectuat, numai în zona fortificației de la 'Dealul Cetatea' au fost identificate alte trei puncte de interes, așezări deschise, cu etape de locuire din epoci preistorice, protoistorice și antice, fapt ce dovedește o intensă dinamică a locuirilor omenești de-a lungul timpului în această zonă de întâlnire a râurilor Vedea și Teleormanul (Figura 5.3). Astfel, de pe terasa de la nord de 'Valea Cetății', din punctul denumit convențional CERV 01, au fost recuperate mai multe fragmente ceramice din epoca neolitică (mil. V î.Hr.), epocă geto-dacică (sec. II-I î.Hr.), epoca migrațiilor timpurii (cultura Sântana de Mureș - Cerneahov, sec. IV d.Hr.), epoca medievală timpurie (cultura Dridu, sec. VIII-X d.Hr.), respectiv epoca medievală târzie/ modernă (sec. XVIII-XIX). În imediata vecinătate sudică a 'Dealului Cetății', de pe panta lină a unei mici prelungiri a terasei (punctul CERV 03), au fost culese fragmente ceramice din epoca geto-dacică (sec. II-I î.Hr.) și epoca medievală târzie/ modernă (sec. XVIII-XIX). Un ultimul punct din zonă este cel denumit CERV 04, aflat pe terasa înaltă, estică, la sud de 'Valea lui Gh. Ciobanul'. De aici provin fragmente ceramice preistorice, dintr-o epocă imposibil de precizat, dar și din epoca migrațiilor timpurii (cultura Sântana de Mureș - Cerneahov, sec. IV d.Hr.) și din epoca medievală târzie sau modernă (sec. XVIII-XIX).

În cazul în care viitoarele cercetări arheologice, inclusiv cele prin mijloace intruzive, vor confirma cronologia propusă pentru fortificația de la Cervenia 'Dealul Cetatea', aceasta ar putea fi racordată la un context regional mai larg, anume la cel al fortificațiilor geto-dacice din această parte a Câmpiei Române, respectiv al cetăților de la Orbeasca de Sus, Trivalea Moșteni, jud. Teleorman (Moscalu și Beda 1979: 368-70) și Râca, jud. Argeș (Măndescu 2006: 55-66), aflate pe râul Teleorman⁸, Albești, jud. Teleorman (Moscalu 1979: 339-51) de pe râul Vedea, precum și Lunca - Pleașov, jud. Teleorman (Preda 1993) și Sprâncenata, jud. Olt (Preda 1986) de pe malul răsăritean al Oltului (Figura 7).

Note

¹. Hărți disponibile pe website-ul Facultății de Geografie din cadrul Universității din București (<http://opengis.unibuc.ro/>), respectiv pe portalul comunității Geo-spațial de pe lângă aceeași facultate (<http://earth.unibuc.ro/>).

². <http://www.earth.unibuc.ro/harti/>

³. Hărți aflate în colecția bibliotecii Institutului de Arheologie 'Vasile Pârvan' București.

⁴. Aici s-ar fi stabilit, pe la anul 1761, un pașă turc numit Zamet-Bei (Jordan 1963: 207).

⁵. 'Militarische Carte der Kleinen oder oesterreichischen und grossen Wallachei', Biblioteca Academiei Române, H. 1003.

⁶. A fost folosit un aparat Garmin Vista HCX.

⁷. Sub aceeași denumire de 'Russ[chische] Redoute' apare și castrul roman de la Putineiu, jud. Teleorman, de pe 'Limes Transalutanus'.

⁸. Distanța dintre cetățile de pe 'linia Teleormanului' este cuprinsă între 11 și 36 km.

Bibliografie

- Iordan, I. (1963) *Toponimia românească*, București: Ed. Academiei RPR.
- Măndescu, D. (2006) 'Cetatea getică de la Râca - 'Tudoria'', județul Argeș, *Argesis, Studii și Comunicări, seria Istorie XV*: 55-66.
- Moscalu, E. (1979) 'Probleme ale cetăților cu 'val vitrificat'', *Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie* 3: 339-51.
- Moscalu, E. și Beda, C. (1979) 'Noi cetăți traco-getice', *Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie* 3: 361-70.
- Preda, C. (1986) *Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior. Dava de la Sprâncenata*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1993) 'Săpăturile arheologice din așezarea getică de la Pleașov, jud. Teleorman. Campaniile 1985-1987', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 44(2): 185-96.
- Odobescu, Al. (1871) 'Chestionariu sau isvod de întrebările la care se ceri a se da răspunsuri în privința vechilor așezăminte ce se află în deosebitele comune ale României', *Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise - Carte rară, Fondul românesc*, ms. 229, f. 362-3, 554.
- Spiru, I. (1996) *File de istorie teleormăneană*, Alexandria: Ed. Teleormanul Liber.
- Țânțăreanu, E. (2011) 'De la răspunsurile la chestionarul lui Odobescu la Lista Monumentelor Istorice 2010 - județul Teleorman', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 3: 233-47.

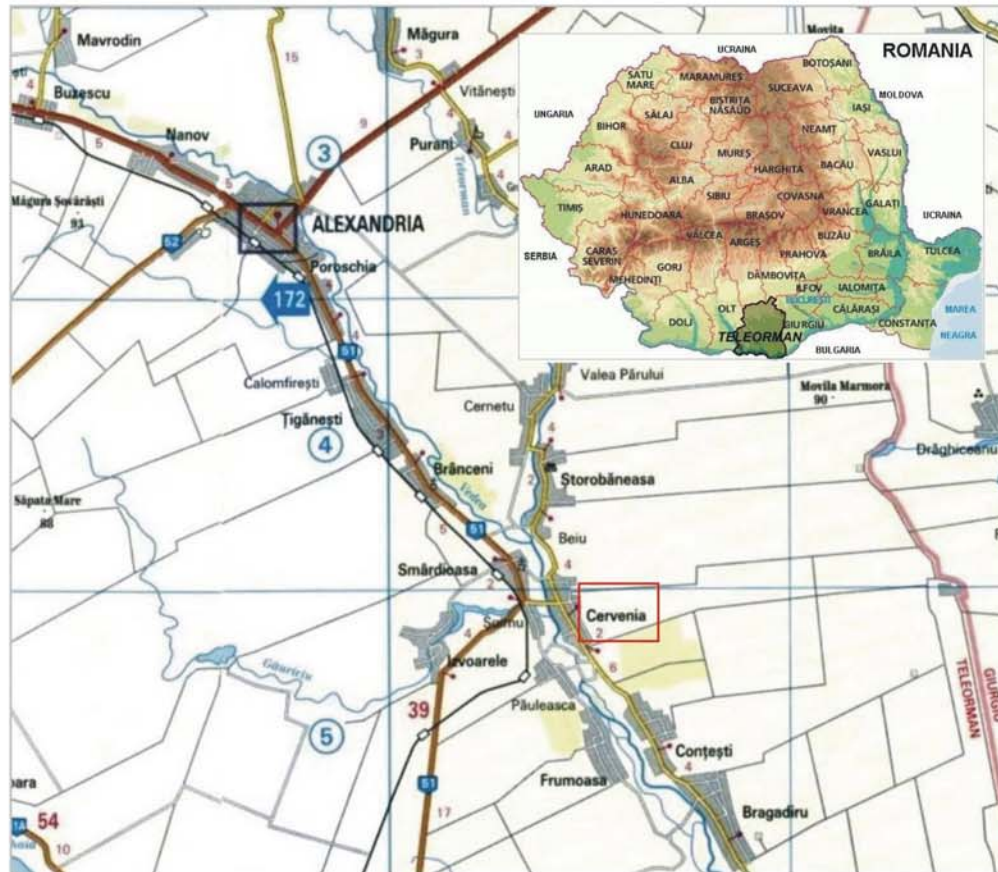

Figura 1. Amplasarea comunei Cervenia, jud. Teleorman.
Location of the Cervenia commune. Teleorman County.

Figura 2. Cervenia. Așezarea fortificată din punctul 'Dealul Cetății', Harta Specht, 1790-1791.
Cervenia. Fortified settlement at 'Fortress Hill', Specht map, 1790-1791.

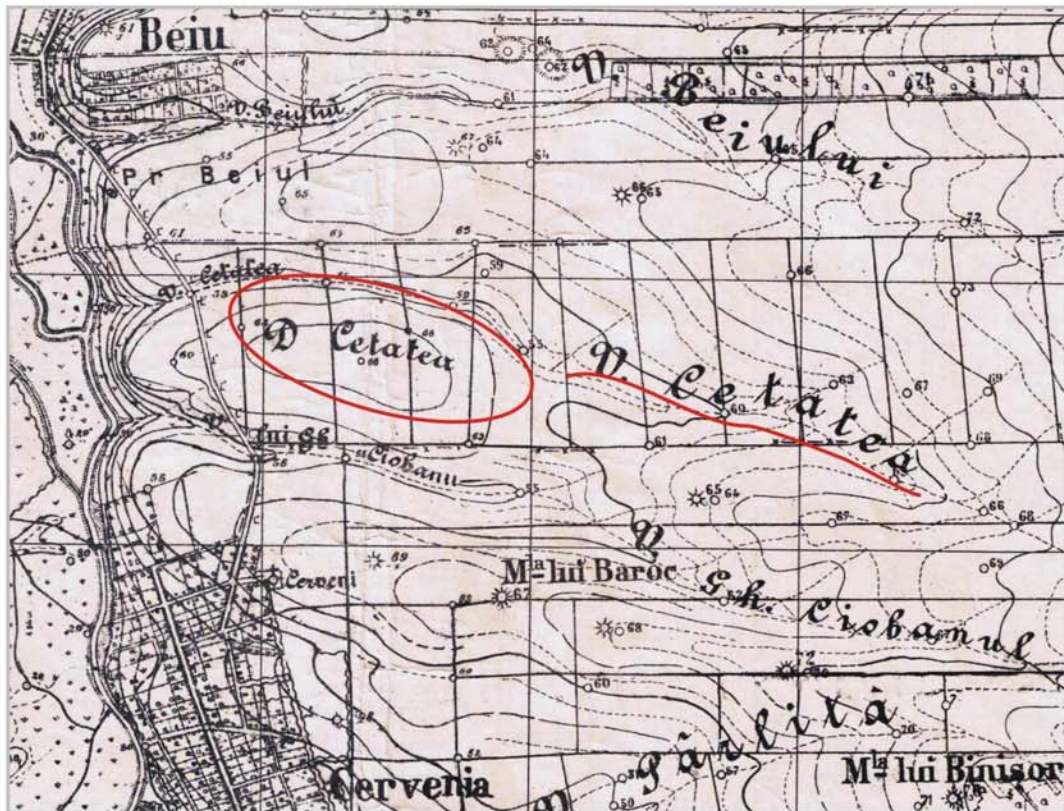

Figura 3. Cervenia, 'Dealul Cetății'. Planul Director de Tragere, retipărit în 1955.
Cervenia, 'Fortress Hill', Artillery firing plan, updated in 1955.

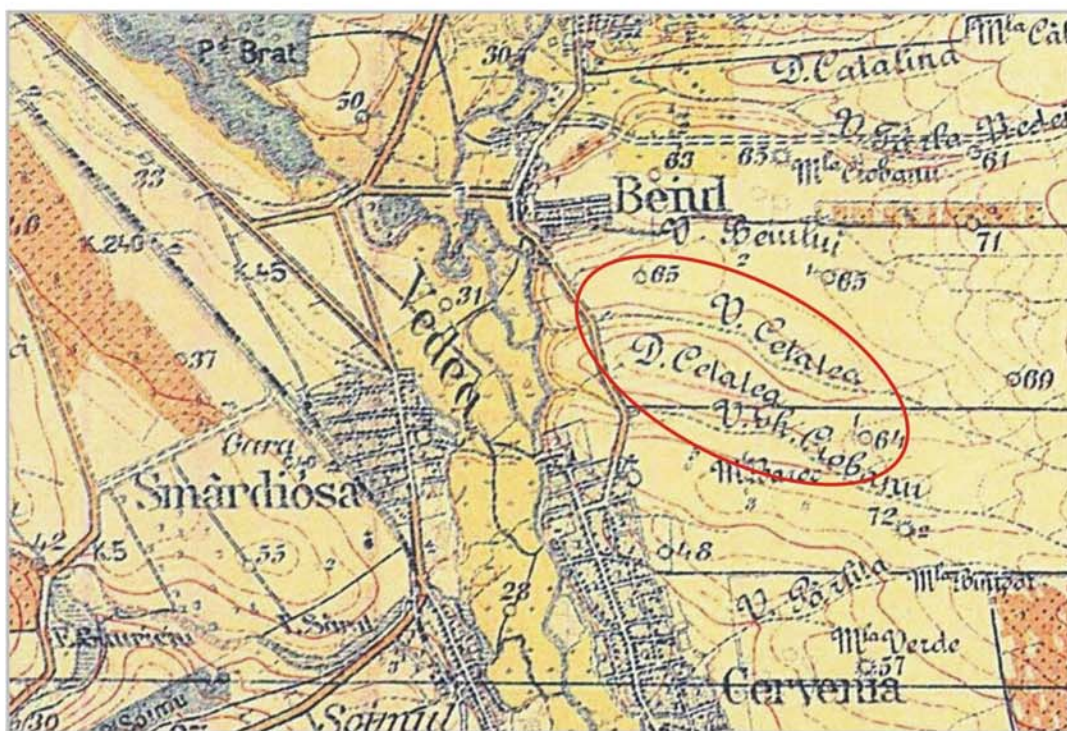

Figura 4. Cervenia, 'Dealul Cetății'. Hartă militară din 1916.
Cervenia, 'Fortress Hill', military map, 1916.

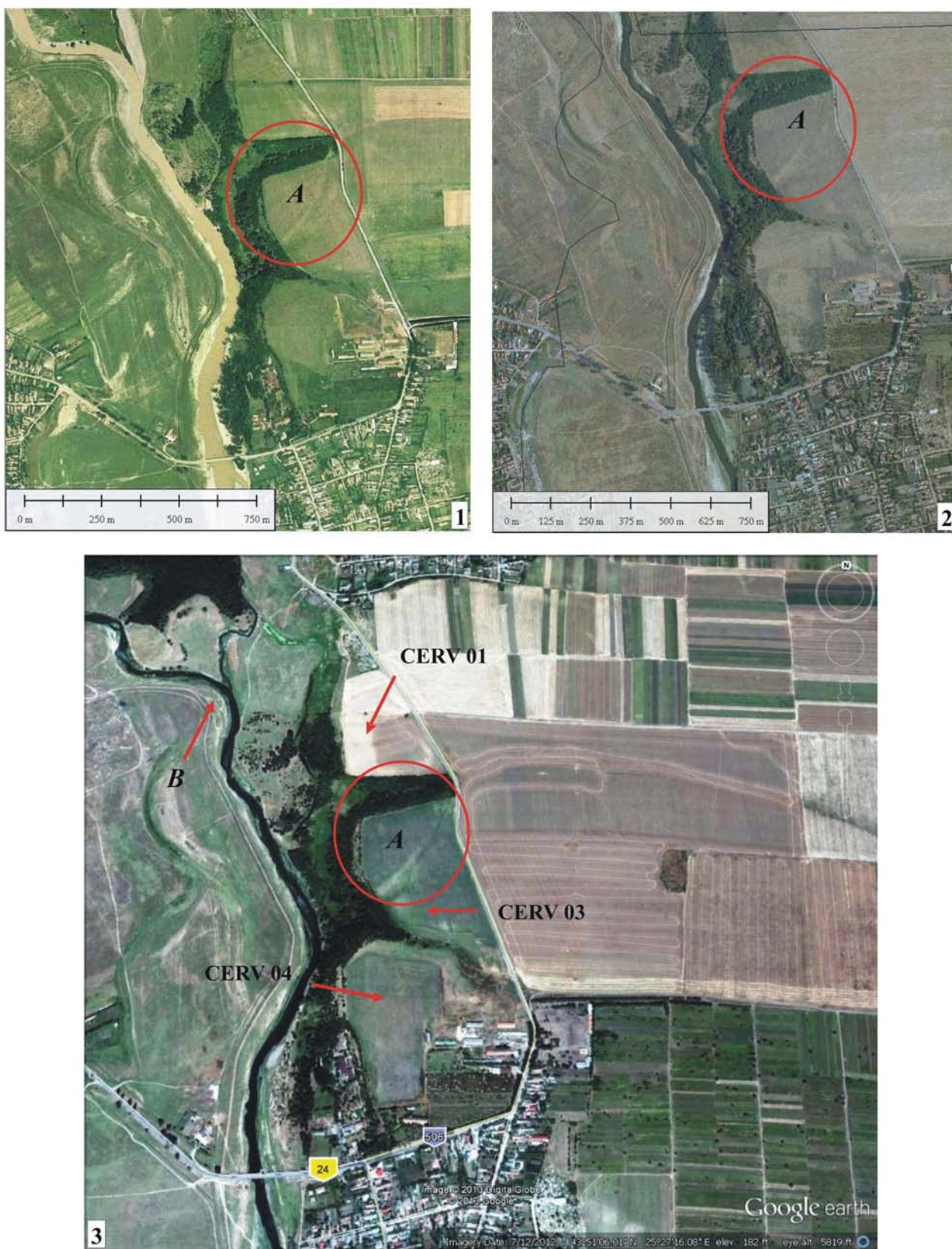

Figura 5. Cervenia, 'Dealul Cetății' (A): ortofotoplan din 2006 (1), ortofotoplan din 2012 (2), imagine Google Earth din 2013 (3); confluența râurilor Vedea și Teleormanul (B) și situri arheologice în zona cetății (CERV 01, 03, 04).

Cervenia. Fortified settlement at 'Fortress Hill' (A): Orthophotoplan from 2006 (1), Orthophotoplan from 2010 (2), Google Earth 2013 view (3); confluence of the Vedea and Teleorman rivers (B) and archaeological sites in the fortress area (CERV 01, 03, 04).

Figura 6. Cervenia, 'Dealul Cetății'. Vedere dinspre sud.
Cervenia. Fortified settlement at 'Fortress Hill'. View from the south.

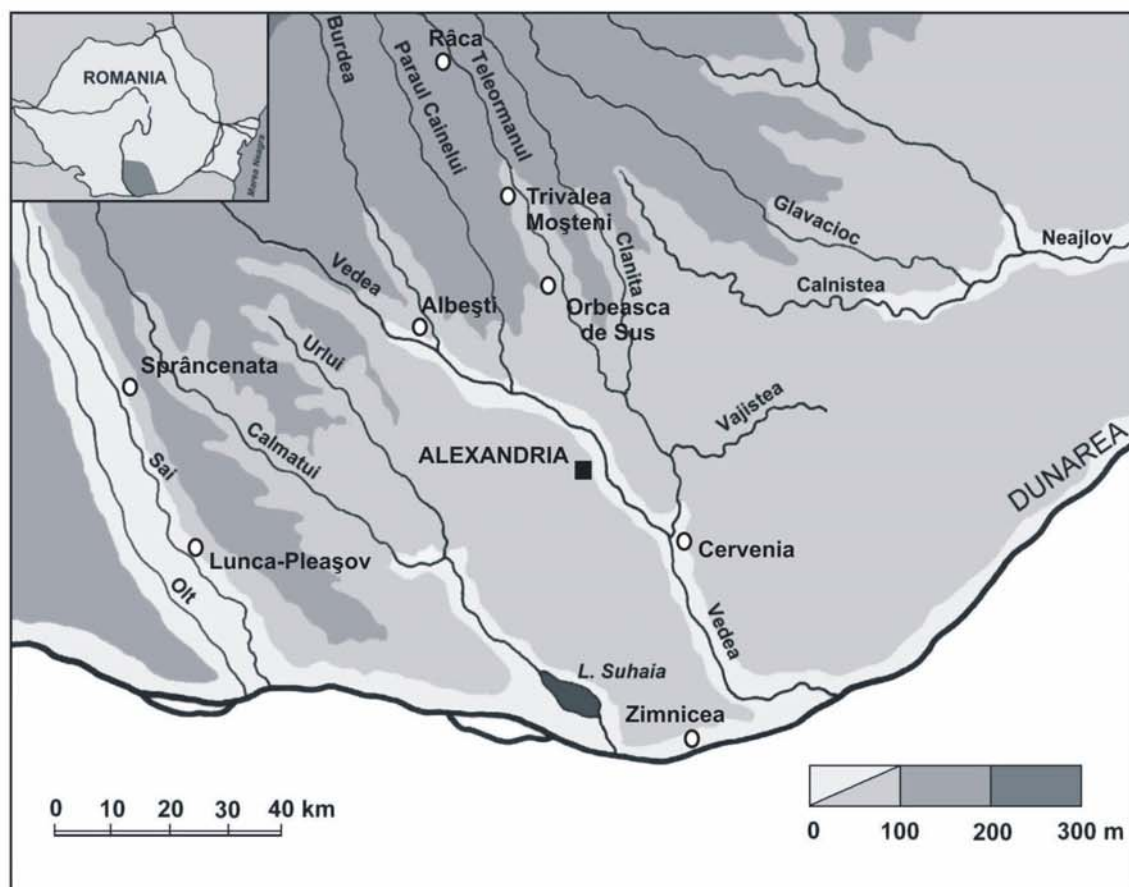

Figura 7. Fortificații geto-dacice din sud-vestul Munteniei.
Geto-dacian fortresses in south-west Walachia.

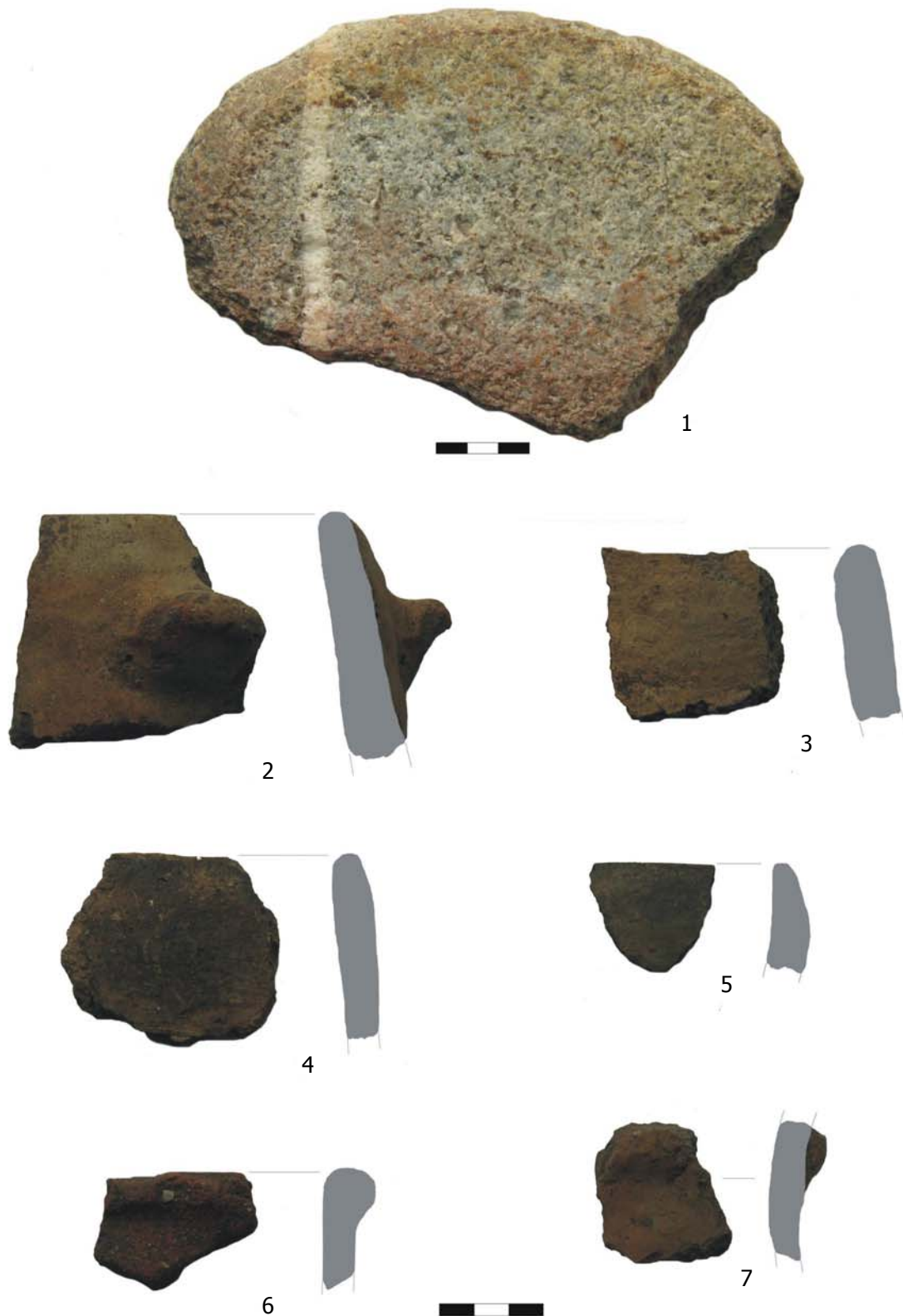

Figura 8. Cervenia. Râșniță neolitică (1) și fragmente ceramice din prima epocă a fierului descoperite pe 'Dealul Cetății' (2-7).

Cervenia. Neolithic grinder (1) and first Iron Age potsherds (2-7) from 'Fortress Hill'.

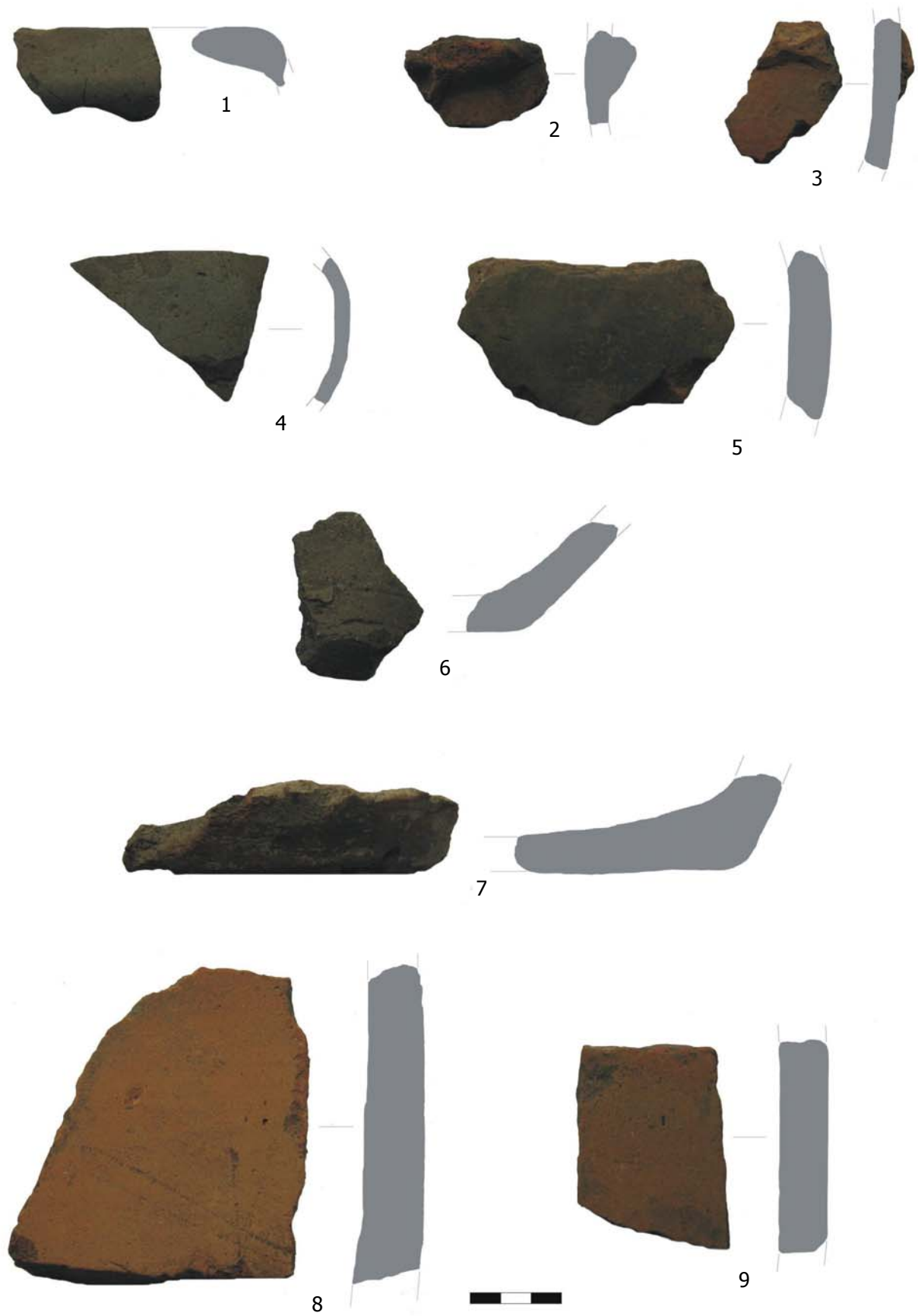

Figura 9. Cervența. Fragmente ceramice geto-dacice de pe 'Dealul Cetății'.
Cervența. Second Iron Age potsherds from 'Fortress Hill'.